

Цього року відомому українському істориком-славісту, дійсному членові НТШ (від 28 березня 1992 р.), голові Славістичної комісії НТШ (1992—2006) Володимирові Чорнію виповнюється 80 років.

Народився В. Чорній 15 липня 1931 р. у с. Киданові (тепер Буцацького району) на Тернопільщині. Закінчив Киданівську початкову школу. Вже 11-річним із захопленням читав „Історію України“ Д. Дорошенка, брав участь в учнівському історичному гуртку. З 1945 по 1948 р. навчався у Буцацькій середній школі. 1948 р. вступив на історичний факультет Львівського університету ім. І. Франка. За винятком п'яти років, коли очолював Дрогобицький педінститут (1968—1973), решту життя працював у ЛДУ. В. Чорній обіймав такі посади, як лаборант, асистент, доцент, завідувач кафедри, професор, заступник декана, декан. Майже вся науково-педагогічна кар'єра Володимира Павловича пов'язана з кафедрою історії південних і західних слов'ян (від 2010 р. — історії Центральної та Східної Європи). Тут закінчив аспірантуру, здобув перший викладацький досвід, тривалий час завідував кафедрою (у 1973—1983 та 1994—1997 рр.), а останніми роками (від 2004 р.) є її професором. Як завідувач кафедри Володимир Павлович дбав про її кадровий склад, розширення навчальних курсів, поглиблення їх змісту, залучення до роботи наукових семінарів кафедри талановитих студентів.

Володимир Павлович підготував десятки лекційних навчальних курсів — і загальних, і спеціальних. Він брав участь у написанні та редагуванні підручника „Історія південних і західних слов'ян“ (К., 1987), був співавтором навчальних посібників „Лужицькі серби. Посібник з народознавства“ (Львів; Будишин, 1997); „Історія країн Центрально-Східної Європи“ (Львів, 2001).

1966 р. В. Чорній захистив кандидатську дисертацію, присвячену Квітневому повстанню 1876 р. в Болгарії. Монографія українського вченого, присвячена цій події, була відзначена схвальними відгуками істориків кількох країн.

У грудні 1971 р. Володимир Павлович започаткував особисті контакти з болгарськими вченими. А

після укладення в 1974 р. угоди про співпрацю між Львівським і Велико-Тирновським університетами його поїздки до Болгарії почастишали. 1980/1981 н. р. В. Чорній працював у Велико-Тирновському університеті. Також брав участь у міжнародних наукових форумах, які організувала Болгарська академія наук, Софійський та Велико-Тирновський університети.

Упродовж останніх десятиліть тематика наукових досліджень В. Чорнія значно розширилася й охоплює історію української славістики, зв'язки України зі слов'янським світом, процес націотворення та національні рухи в країнах Центрально-Східної Європи, сорабістику тощо. Про діапазон його наукових інтересів свідчать сім тематично різних кандидатських дисертацій, написаних і захищених під його керівництвом.

Проф. В. Чорній написав більш ніж 200 праць. З-поміж них „Історія Болгарії“ (Львів, 2007), перше українськомовне видання, у якому висвітлена понад 1300-літня історія болгарського народу: від його етногенезу та утворення власної держави і дотепер.

У Болгарії високо оцінили внесок українського вченого у вивчення історії й культури болгарського народу. В. Чорній нагороджений трьома болгарськими урядовими медалями (1978, 1981, 1984), почесним знаком „Марін Дрінов“ Болгарської академії наук (2010).

Володимир Павлович провадить велику науково-організаційну роботу. Від 1974 р. був відповідальним редактором наукового збірника „Проблеми слов'янознавства“. З 1992 р. В. Чорній — директор Інституту славістики Львівського університету, що сприяє передусім тіснішій співпраці славістів історичного та філологічного факультетів, а також учених інших кафедр університету, предметом зацікавлення яких є слов'янознавча проблематика. В. Чорній — ініціатор проведення і голова оргкомітету Міжнародного славістичного colloquium. Цей традиційний науковий форум дає змогу славістам із різних країн поділитися з колегами результатами своїх наукових пошуків, обговорити дискусійні питання, отримати інформацію про найновіші здобутки в галузі славістики, налагоджувати і підтримувати особисті контакти.

З нагоди 80-річчя бажаємо шановному Володимирові Павловичу щасливого довголіття, великого запасу сил та енергії, творчої наснаги в ім'я розвитку української славістики.

Феодосій СТЕБЛІЙ,
Тамара ПОЛЕЦУК

Про Івана Михайловича Дзюбу написано чимало. Це переважно цікаві й глибокі спостереження, які певною мірою розкрили „феномен Дзюби“. Однак, повторюючи за Мирославом Поповичем: „...А головне про Дзюбу і не сказано“. Напевне, міне ще немало часу, аби ми, котрим випала щаслива можливість спілкуватися з Іваном Михайловичем, змогли досягнути, що він,

як сказав Вадим Скуратівський, „рішуче випередив усіх своїх сучасників“, випередив не лише у прогнозуванні поразки СРСР, а й в „усвідомленні загрози у сфері культури і політичної та інформаційної свободи“, про що він, як завжди мужньо й прямо, каже в наші дні, бо розуміє, що „майбутнє України — як України: зі своїм минулим і своїм майбутнім, — а не як уламку „руського мира“, — знову опиняється під загрозою“. Але Дзюба не був би Дзюбою, якби не продовжив: „Та хай це додає нам не лише гіркоти й болю, а, над усе — сили працювати задля буття собою: у світі, де кожен або Є СОБОЮ, або ЙОГО НЕ СТАЄ“.

Очевидно, нема потреби переказувати в цей ювілейний рік біографію Івана Михайловича, бо

за датами його життєвого й творчого шляху годі сподіватися побачити справжнього Івана Дзюбу. Адже та чи та посада, нагорода, той чи той запис у трудовій книжці, це не те, що для будь-кого іншого. Нагород він не шукає, від посад намагався всіяко втікати, слави не прагне. Перефразовуючи Євгена Сверстюка, скажемо, що, працюючи коректором в „Українському біохімічному журналі“, порушував проблеми, які були не під силу сотням людей, титулованим академікам. Якось газета „Світ“ звернулася до декого з науковців НАН України з запитанням про те, який сон він (вона) хотів би побачити у Новорічну ніч? Іван Михайлович відповів, що хотів би побачити себе обкладеного книжками, у печері далеко від суєтності світу, аби була змога увесь час читати й писати. Оце — справжнє прагнення акад. І. Дзюби. Він, очевидно, давно б це зробив — пішов у „внутрішню еміграцію“, за словами Ліни Костенко, однак обов'язок, гостре відчуття справедливості й власної відповідальності за долю України не дає йому цього зробити. Звідки ж ця незбагненна енергія, виняткова обдарованість й така ж працездатність, гідна подиву ерудиція?

Народився на Донеччині в україномовному краї. Саме так, в україномовному, бо в ті часи, як згадає у своїх незвичних не лише за глибиною, а й формою спогадах Іван Михайлович, „скрізь у побуті панувала українська мова“. З тих таки спогадів дізнаємось, як він любив маму, батька, бабусь і дідусів, як йому було гарно гостювати в них серед чарівної природи, що була контрастом до робітничого селища, куди переїхали чи, як пише Іван Михайлович, втекли батьки, рятуючись від голоду. В одному з численних інтерв'ю Іван Михайлович казав, що не раз замислювався над часом і обставинами, „коли в мені Україна „пробудилася“ „і завдяки чому пробудилася“? й доходить переконання (як у Довженка): „І ось ми, хлопчак і дівчатка, на березі, за хутором ставок великий, ми на березі ставка купемося, гріємося на сонечку, а десь по другий бік далеко-далеко ідуть дівчата і співають: „Коло греблі шумлять верби, що я посадила...“ І так мені та пісня запала в душу, щось таке зродила, що потім вона весь час мені згадувалась, у якісь моменти — оце враження, оцей ставок, і десь далеко дівчата, яких не видно, але чути, ця пісня і ці слова. І чомусь мені думається — це, мабуть, дуже наївно, це собі я надумав, мабуть, — але мені чомусь здається, що якби не лягла на дитяче серце ота далека щемлива пісня, то так би я міг і життя прожити, не доторкнувшись глибиною душі до того, що є Україна“.

Дзюба-школяр — типовий учень свого часу, що жив життям тисяч радянських дітей з їхніми „вагомими проблемами“, великими й маленькими радощами, успіхами й невдачами. Однак у тих же спогадах привертає до себе увагу одна деталь: Іван — дідова наука! — дуже багато читає, веде щоденника, записує, конспектує, а ще з власного бажання їздить навколишніми селами і читає лекції про міжнародне становище. Згадуючи це нині, Іван Дзюба дивується, що міг збирати небайдужу, зацікавлену аудиторію, і пояснює це браком газет та інших джерел інформації. Додамо: і вмінням І. Дзюби (очевидно, вже тоді йому це було прищеплено), говорячи на будь-яку тему, глибоко тим перейматись, вкладати в сказане частинку своєї душі, розуму та серця. Вже тоді І. Дзюба почав „сам себе творити“, „здобувати самотужки“, це були його гімназії, це були його „Гарварди й Оксфорди“! (яких, як зазначає І. Драч, він не мав, а

став „високообдарованим і чітким, високоосвіченим і на диво делікатним...“).

Нині (та й, очевидно, завжди так було) є багато людей, здатних „співати“ про що завгодно й на всі — потрібні на даний момент — лади, І. Дзюбу ж вирізняє особиста причетність, переживання того, про що говорить. Кілька разів чув, як він спересердя казав, що вже не може говорити на ту чи іншу тему, скажемо, про українську мову (так багато і як! сказано І. Дзюбою про це), однаково пише, виступає, дає інтерв'ю, порушуючи кожного разу все нові й нові аспекти цієї теми, вболіваючи щиро, а не „граючи на публіку“, пропускаючи проблему через своє зболене серце.

На наш погляд, І. Дзюба у своїй книжці „Гарас Шевченко“ зміг зруйнувати створений радянським літературознавством образ Шевченка як поета, про якого все відомо, все в його творчості (і сам він!) зрозуміло й сприйнято, „введено“ у всі сфери нашого життя. Цю ілюзію І. Дзюба розвіює простим, але геніяльним твердженням: „Шевченко як явище велике і вічно живе — невичерпний, нескінченний і незупинний“. Останнє хочеться виділити, бо, справді ж, Шевченко, як і життя, незупинний! Ця книжка — узагальнення низки глибоких досліджень, в яких постать Шевченка показана в порівнянні з „символами своїх націй і своїх країн“: „Шевченко і Петефі“, „Шевченко і Хом'яков“, „Шевченко і Шиллер: візія ідеального стану суспільства“, „Гарас Шевченко і Віктор Гюго“, „Шевченко і Словацький“. Академіку вдалося з образу Шевченка пласт за пластом зняти все другорядне, несуттєве, а іноді й неправдиве, перекручене, продиктоване „потребами часу“ або й просто невіглаством деяких дослідників. Не про один десяток імен українських (та й не тільки українських) літераторів писав І. Дзюба. Згадаймо лишень кілька його розвідок про Олександра Білецького, зокрема ґрунтовну статтю в Енциклопедії сучасної України, що подають образ визначного літературознавця всебічно, глибоко, цілісно й при цьому критично. Критичність — наріжний камінь Дзюбиної методи. Добрий десяток статей з естетики та культурології, що увійшли до другого тому „З криниці літ“, свого часу були виголошені на наукових та культурологічних конференціях чи опубліковані в періодиці й викликали значний інтерес та резонанс у суспільстві, також вирізняються цією ознакою. У них Ювіляр, як завжди, аналізує, порівнює, характеризує, виокремлює, наголошує, полемізує, визначає і досить часто ненав'язливо, навіть непомітно, але переконливо радить. На жаль, рідко хто з „власть імущих“ дослухався до порад Івана Михайловича, а даремно, бо якби свого часу почули його, то чимало б гуманітарних проблем сьогодення не стояло б так гостро.

Діапазон наукових інтересів Івана Дзюби широкий, вони не лише у сфері української культури. У його творчому доробку — низка досліджень про літератури народів СРСР, і хоч Іван Михайлович пояснює це відомими подіями своєї біографії початку 1970-х рр., вважаємо, що його завжди цікавило не лише українське, а й світове літературне життя, та й не тільки літературне. Сказав своє слово Іван Дзюба й у кінематографі. Це не лише його блискучий нарис про світову велич Довженка („Світовий контекст естетики Довженка“, 1998) та душевна, лірична розповідь про свого друга Сергія Параджанова, але й кілька статей про історію та сьогодення українського кіно, до речі, й російською мовою, одна з них надрукована в журналі „Ис-

кусство кино“. Тут ще один аспект творчості Івана Дзюби — популяризація здобутків української культури в Росії у таких журналах, як „Дружба народів“, „Новый мир“, „Вопросы литературы“, де особливо багато друкувався у другій половині ХХ ст.

Пригадуємо, як натхненно і скрупульозно працював І. Дзюба над статтею для ЕСУ про Башкортостан, здавалося б, що тема далека для гуманітарія, але Іван Михайлович підготував фундаментальну, фахову статтю-дослідження про цю країну.

Нині у світі для оцінки роботи науковця використовують індекс цитувань, що визначає вплив ученого на світову науку та оцінює проведені ним

дослідження. Для гуманітаріїв, особливо українознавців, — це певна проблема. Не помилимося, коли скажемо, що книжка Івана Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація“, видана українською, російською, англійською, французькою, італійською, китайською, в'єтнамською мовами, має чи не найвищий індекс цитувань серед гуманітарних видань, створених в Україні, а її автор зробив для утвердження України у світі більше, ніж сотні дипломатів за всі часи існування української дипломатії.

НТШ в Україні щиро вітає д. чл. Товариства (від 22 жовтня 1998 р.) Івана Дзюбу з його 80-літтям. „Нехай не знає втоми та рука, що добре зерно в добру землю сіє...“

Микола ЖЕЛЕЗНЯК

19 лютого 2011 р. голові Лікарської комісії НТШ, дійсному членові НТШ (від 17 грудня 2005 р.), членові Головної управи Українського лікарського товариства, Товариства медичної генетики, Всеукраїнського генеалогічного товариства і Геральдичного товариства, голові Комісії координації наукових досліджень та публікацій в УЛТ у Львові, відповідальному редактору „Лікарського збірника“

та щоквартального „Українського інформаційного бюлетня здоров'я“, завідувачу Видавничої комісії до 100-ліття УЛТ Зиновії Олександрівні Служинській виповнилося 75 років.

Народилася Зиновія-Лариса Служинська в м. Ходорові у родині лікаря і громадського діяча Олександра Білинського. І батько, і мати (Меланія Білинська-Волинець) активно працювали в „Просвіті“, „Рідній школі“, „Союзі українок“. В родині панувала атмосфера поваги до науки, культури, українських традицій. 1953 р. З. Служинська закінчила Львівську середню школу № 5. У 1953—1958 рр. навчалася на біологічному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка (нині — Львівський національний університет ім. І. Франка). Здобувши диплом за спеціальністю „Медична та популяційна генетика“, працювала в генетичній лабораторії, створеній проф. Андрієм Лазаренком. Але в тодішній радянській дійсності генетика належала до найбільш ідеологічно переслідуваних наукових дисциплін. Репресій зазнали і генетика, і генетики. Ця наука була виключена з наукових та навчальних програм, а генетики звільнені з тавром „неблагонадійних“, вейсманістів — морганістів — менделістів. Не оминула чорна хвиля ревізій, звинувачень, осуду і А. Лазаренка. Лабораторію закрили. Зиновія Служинська виступила на захист свого Учителя. Цей благородний вчинок молодого науковця відразу був оцінений як арамольний і зафіксований в особистій справі, що передавалася у всі наступні місяці праці. Від 1960 р. Зиновія Олександрівна працювала у Львівському державному медичному інституті (нині — Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького) старшим лаборантом кафедри терапії. 1965 р. „анафему“ з генетики було знято. Зиновія Служинська вступи-

ла до аспірантури на кафедру біології Львівського медичного інституту. Нарешті можна було хоч частково зреалізувати свої наукові задуми. Результатом важкої, але цікавої роботи стала кандидатська дисертація. У 1968 р. З. Служинська захистила у Львові першу дисертацію з генетики. У 1972 р. успішно відбулася внутрішня апробація докторської дисертації, присвяченої генетичним параметрам пухлин. Ця праця була надзвичайно актуальною, перспективною, оскільки відкривала можливості успішно проводити гормональну терапію хворих на рак молочної залози. Проте в умовах тоталітарної системи до офіційного захисту не допустили. Партком інституту тричі розглядав характеристику Зиновії Служинської і віднайшов 11 вад, першою з яких було „скрыла некоторые факты своей биографии“. У 1967—1972 рр. З. Служинська була вченим секретарем Українського товариства генетиків і селекціонерів, 1976 р. стала доцентом кафедри медичної біології ЛМІ. Тематика наукових досліджень: паразитологія, медична генетика, популяції, демографія, дерматогліфіка, генеалогія. Науковий доробок Зиновії Служинської становить понад 300 наукових праць, 26 методичних розробок, вісім раціоналізаторських пропозицій, сім монографій, п'ять посібників.

Творчого злету набуває діяльність Зиновії Олександрівни в умовах незалежності України. Одна за одною виходять праці, з-поміж яких монографії: „Рід людський в Україні“ (1995), „Рід Калинюків“ (1998), „Рід Білинських“ (1998), „Генеалогія“ (у 2 т., 2000—2003), „Із забуття“ (2002), „Популяції“ (2005), „Літопис роду Волинців“ (2009), посібники: „Спадковість людини — генні та хромосомні хвороби“ (1997), „Медична паразитологія“ (1999), „Медична арахноентомологія“ (2000). Надзвичайно вагомою є праця над перекладом з англійської мови I і II видання „Ілюстрованого медичного словника Дорланда“ (2002, 2007).

Із багатої творчої біографії З. Служинської особливо виділяється праця „Від родини до популяції“ (2008), присвячена мільйонам жертв, що загинули від нацистських та комуністичних репресій, голодоморів та депортацій. Це фундаментальне наукове дослідження стосується генезу популяцій, підвалинами яких є родини та роди. Автор слушно зауважує, що їх розвиток не можливо досліджувати без тисячолітньої історії, генетичних та психоетнічних характеристик. У ній є відповіді на питання — де, коли і чому відбулася втрата генофонду, які причини гальмували приріст генетично фертильних популяцій України, на якому етапі історії почався спад народонаселен-